

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
Eduskunta

6.11.2023

TyV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntöne s-postitse 27.10.2023, kuulemistilaisuus 07.11.2023

HE 73/2023 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI TYÖTTÖMYYSTURVALAIN JA ERÄIDEN MUIDEN LAKIEN MUUTTAMISESTA

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta ehdotetaan muutettavaksi työttömyysturvalakia, työttömyysturvalain muuttamisesta annettua lakia, työttömyysetuuksien rahoituksesta annettua lakia, työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta annettua lakia, työttömyyskassalakia, työttömyyskassalain muuttamisesta annettua lakia ja julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettua lakia.

Työterveyslaitoksen lausunnossa hallituksen esitystä tarkastellaan erityisesti työkyvyn ja työn murroksen kannalta. Kun lakimuutosesitys asetetaan suurempaan viitekehykseen, on tärkeää nähdä, että käymme parhaillaan lävitse perusteellista muutosta työelämässä. Tätä kuvastaa esimerkiksi käsite hybridityöstä ja sen mukaisesta uudenaikaisesta tavasta tehdä työtä, jota ei edes ollut olemassa ennen koronapandemiaa. Tämän ohella tiukentunut globaali kilpailu, väestön ikääntyminen ja nuorempien ikäluokkien pienentyminen ovat asettaneet työelämän poikkeukselliseen paineeseen ja uuteen tilannekuvaan.

Osana työn murrosta käsitys työstä on monimuotoistunut ja osin murskannut työtä, toimeentuloa, osaamista ja työkykyä kuvaavan perinteisen segmentaation ja vuorovaikutussuhteet. Samalla työhyvinvoinnin ja työkyvyn yhteys niihin läheisesti liittyviin ja niitä tukeviin osaamisen ja tuottavuuden kysymyksiin ovat korostuneet. Esimerkiksi ilman koulutusta on vaikeata päästä parempaan asemaan työmarkkinoilla. Siksi onkin hyvin huolestuttavaa, että koulutustasomme on jo jonkin aikaa ollut laskusuunnassa.

Valitettavasti meiltä puuttuu tällä hetkellä pitkäjänteinen ja poikkeusolotilainen tutkimusote ymmärtää tuottavuuden, osaamisen ja työkyvyn välistä vuorovaikutusta. Olemme osin ajautuneet tilanteeseen, jossa tiedämme, että jotakin pitäisi tehdä, mutta emme pysty varmalta pohjalta perustelemaan päätöksiämme. Näiden lisäksi meitä haastaa se, että nyt työelämässä tarvittavat muutokset ovat luonteeltaan arkkitehtuurisia, eikä niille ei aina löydy selvää kotipesää. Emme myöskään pysty tarkasti ymmärtämään yhdeltä hallinonalalta toiselle kumpuavien muutosten vaikutusta. Kun tarkastelee hallituksen esitystä kansantalouden kestävyys- ja velkaantumisen kannalta, voi esityksen todeta osuvan oikealle alueelle, josta on välttämätöntä hakea uusia ratkaisuja ja päästä eteenpäin. On selvää, että ilman työllisyysasteen jatkuvaa ja selkeää paranemista kansantaloudeltamme katkeaa selkäranka ja hyvinvointivaltiomme on vaarassa romahtaa.

Hallituksen esityksen tavoitteena on yksinkertaistaa työttömyysturvaa, parantaa työllistymiseen liittyviä kannustimia ja lisätä työttömyysturvan lineaarisuutta. Näiden tavoitteiden saavuttaminen puolestaan lisäisi työmarkkinoiden dynaamisuutta, joka johtaisi nopeampaan työllistymiseen ja korkeampaan työllisyysasteeseen. Työttömyysturvaan tehtävien muutosten

rinnalla on kuitenkin välttämätöntä huomioida työllistymisen palveluihin ja työmarkkinoiden rakenteeseen liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, johtavatko esitetyt työttömyysturvan muutokset toivottuun työllistymiseen.

Hallituksen esityksen mukaisissa kannustinloukkujen purkamistavoitteissa onnistutaan, jos varmistetaan käytännöt, joiden avulla työttömyyden alkaessa välittömästi tunnistetaan heidät, jotka tosiasiallisesti eivät pysty siirtymään täysipainoisesti työmarkkinoille. Samalla on varmistettava työkykyä tukevat palvelut. Valitettavasti tulkinta tekijöistä, joilla on vaikutusta työllistymiseen ja ovat välttämättömiä, ei ole selkeä. Tämä epätietoisuus vaikeuttaa työllisyyspalvelujen toimintaa ja lisää vaihtelua palvelujen sisällössä eri alueilla. Työttömyysturvan uudistamisessa olisikin tärkeää huomioida, että työllisyyden edistämisen palveluissa on tarvittava osaaminen huomioida asiakkaiden työkyky ja aukot osaamisessa.

On tärkeää pitää mielessä, että vajaalla 2 miljoonalla työikäisellä suomalaisella on jokin krooninen sairaus tai vamma. Heistä noin 600 000 arvioi sen vaikuttavan työhön. Samalla työttömistä työnhakijoista noin 10 %, eli vuosittain noin 30 000 henkilöä, ovat vammaisia tai pitkäaikaissairaita. Yleensä työelämän ulkopuolella olevat arvioivat oman työkykynsä työllisiä heikommaksi. Samalla myös työttömät arvioivat terveyteen ja toimintakykyyn liittyvät tekijät työllistymistä vaikeuttaviksi. Tämän vuoksi meidän on tärkeää ymmärtää työkyvyttömyyshaittojen suuruutta ja keinoja niiden kiertämiseksi. Osana muutoksia huomio kannattaakin kohdistaa osatyökykyisiin ja heidän mahdollisuuksiinsa osallistua työelämään. Tätä varten on hyvinvointialueille kehitetty työkyvyn tuen palveluja Työkykyohjelmassa. Näiden palvelujen juurtuminen ja integraatio työllistymisen palvelujen kanssa on tärkeää, jotta lakimuutoksien tavoitteissa onnistuttaisiin.

Työterveyslaitoksen oletus tulevasta on, että työn murroksessa tarve uudistaa sosiaaliturvaa korostuu. Tällöin muutoksen pääajuri on työn murroksen ajamat muutokset työelämässä, joita väestörakenteen kehitys sekä valtion taloudellinen kestävyys siivittävät. Kun katsoo arkkitehtuurisesti Suomen sosiaaliturvajärjestelmää, on tärkeää huomata, että nykyjärjestelmämme ja sen osakomponentit ovat syntyneet asteittain vuosikymmenten aikana. Tällöin kullakin tuella, etuudella tai palvelulla on – ainakin aikansa - ollut selvä syynsä ja paikkansa. Vuosien varrella kuitenkin kokonaisuuden hallinta on asteittain heikentynyt. Kokonaisuus on hajaantunut, eikä tieto aina liiku sujuvasti eri toimijoiden välillä. Tilannetta hankaloittaa lisääntynyt moniroolisuus sekä roolisiirtymien taajuuden kasvu. Samalla yhä useammat meistä toimivat useassa roolissa samanaikaisesti. Ongelmamme on pitkälti arkkitehtuurinen, jossa peruskysymyksemme on vanha sosiaaliturvakokonaisuutemme ja sitä asteittain muuttavien muutosten soveltuminen nykyiseen maailmaamme.

Yhteenvetona voidaan todeta, että työhön osallistuminen lisää hyvinvointia ja terveyttä ja se voi olla työkykyä vahvistava ja ylläpitävä tekijä. Tässä mielessä hallituksen esittämät lakiuudistukset ovat askel oikealle alueelle. Niihin pitäisi kuitenkin liittää selkeä ja moderni arkkitehtuurinen näkemys työkykyä parantavasta ja osaamista jatkuvasti kehittävästä yksilöllisestä sosiaaliturvapalveluviitekehiksestä. Samalla laajempaan käyttöön kannattaisi ottaa keinoja, joiden avulla vahvistetaan työnhakijoiden sisäistä motivaatiota esimerkiksi Taite-valmennuksella kohti vahvempaa kiinnittymistä työmarkkinoille ja kohti parempaa työkykyä työllistymisen todennäköisyyden kasvaessa.

Antti Koivula
pääjohtaja